

Constantin BĂJĂU

Mihai CONSTANTINESCU
(coordonatori)

STUDIA DOCTORALIA TEOLOGICA
(SDth)
Vol. 7

Colegiul editorial:

**IPS Prof. Dr. IRINEU POPA, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul
Olteniei**

Pr. Prof. Dr. ION POPESCU

Pr. Conf. Dr. MIHAI CONSTANTINESCU

Pr. Conf. Dr. ADRIAN BOLDIȘOR

Pr. Prof. Dr. PICU OCOLEANU

Pr. Conf. Dr. SERGIU-GRIGORE POPESCU

Pr. Conf. Dr. CONSTANTIN BĂJĂU

Constantin BĂJĂU

Mihai CONSTANTINESCU
(coordonatori)

Valoarea dogmatică, patristică și liturgică a Sinodului I Ecumenic de la Niceea (325)

*Lucrările sesiunii de comunicări științifice
a Școlii Doctorale de Teologie Ortodoxă „Sf. Nicodim”
a Universității din Craiova
(05.06.2025)*

Partea I

**Volum tipărit cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
† Dr. IRINEU
Arhiepiscopul Craiovei
și Mitropolitul Olteniei**

EDITURA UNIVERSITARIA

EDITURA MITROPOLIA OLTENIEI

Craiova, 2025

Copyright © 2025 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Valoarea dogmatică, patristică și liturgică a Sinodului I Ecumenic de la Niceea (325) : lucrările sesiunii de comunicări științifice a Școlii

Doctorale de Teologie "Sf. Nicodim" din Craiova / coord.: pr. conf. dr.

Constantin Băjău, pr. conf. dr. Mihai Constantinescu ; vol. tipărit cu

binecuvântarea Înaltpreasfințitului dr. Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și

Mitropolitul Olteniei. - Craiova : Universitaria : Editura Mitropolia

Olteniei, 2025

2 vol.

ISBN 978-606-14-2168-8

Partea 1. - 2025. - Conține bibliografie. - ISBN 978-606-14-2169-5

ISBN 978-606-731-165-5

I. Băjău, Constantin (coord.)

II. Constantinescu, Mihai (coord.)

262

© 2025 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Cuvânt înainte

Prezentul volum adună între paginile celor două părți ale sale roadele muncii de cercetare teologică întreprinsă de studenții doctoranzi ai Școlilor Doctorale de Teologie Ortodoxă din Craiova, București, Sibiu, Alba Iulia, Arad, Oradea, Iași și Constanța. Aceste lucrări cu caracter științific, întocmite sub coordonarea cadrelor didactice care îi îndrumă pe studenții doctoranzi, au fost prezentate mai întâi la Sesiunea de comunicări științifice ale doctoranzilor, desfășurată la Craiova, în data de 5 iunie 2025, cu tema: *Valoarea dogmatică, patristică și liturgică a Sinodului I Ecumenic de la Niceea (325)*.

În ultimii ani, Simpozionul doctoranzilor din domeniul Teologie a fost o manifestare de tradiție la nivelul Universității din Craiova, desfășurată de Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Sfântul Nicodim”, încă din anul 2017, prin care se dorește creșterea vizibilității rezultatelor cercetării doctorale în domeniul Teologie. Prin tema aleasă în acest an se urmărește cercetarea aprofundată a istoriei Bisericii Ortodoxe, a trecutului ei, a învățăturilor ei dogmatice, care sunt fundamentul credinței Bisericii Ortodoxe Române, dar și cunoașterea marilor personalități ale creștinismului primar, a Sfinților Părinți care au participat la Sinodul I ecumenic din anul 325, *de la a cărui desfășurare se împlinesc anul acesta 1700 de ani*, precum și cunoașterea izvoarelor vieții liturgice ortodoxe, care sunt temelia vieții creștinilor ortodocși de astăzi.

Și la Simpozionul doctoranzilor teologi din acest an, studenții doctoranzi din domeniul Teologie s-au familiarizat mai bine cu trecutul bimilenar al Bisericii noastre Ortodoxe, cu operele Sfinților Părinți, care sunt personalitățile vieții creștine, cu învățăturile de credință apărute de ei acum 1700 de ani față de ereticii timpului, pe care doctoranzii de astăzi trebuie să le mărturisească în fața contemporanilor noștri, dar și cu noțiunile actuale și cu direcții noi de cercetare. Acestea le sunt de un real folos în întocmirea propriilor teze de doctorat. Temele lucrărilor publicate au caracter interdisciplinar, Teologia fiind un domeniu de studiu vast, iar cadrele didactice care îi îndrumă pe doctoranzi propun teme de cercetare diverse, de la cele cu specific dogmatic, la cele canonice, precum și subiecte care înfățișează Biserica Ortodoxă în raport cu alte credințe din lumea contemporană.

Studenții doctoranzi în teologie, care au publicat în acest volum, studiază la Școli Doctorale de Teologie Ortodoxă din țară, cu care Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Sfântul Nicodim” colaborează fructuos încă

din primul an al înființării ei. Se creează, astfel, premisele pentru un dialog viu și constructiv între studenții doctoranzi din țara noastră, care să genereze plus-valoare în cercetarea doctorală actuală.

Prin publicarea în acest volum a lucrărilor studenților doctoranzi în domeniul Teologie se dorește și creșterea prestigiului studenților doctoranzi, prin prezentarea rezultatelor cercetării privind moștenirea Sinodului I Ecumenic (325).

Prezentul volum face parte din seria *Studia Doctoralia Theologica*, apărută la prestigioasele edituri Mitropolia Olteniei și Universitaria (a Universității din Craiova). Acest volum s-a realizat cu sprijinul conducerii Arhiepiscopiei Craiovei și al conducerii Universității din Craiova. Mulțumim Înaltpreasfințitului Părinte Prof. Univ. Dr. Irineu Ion Popa, inițiatorul studiilor de doctorat în Teologie la Universitatea din Craiova și conducătorul CSUD al IOSUD – UCv. Mulțumim tuturor cadrelor didactice care activează la Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Sfântul Nicodim” a Universității din Craiova și care fac posibilă realizarea în fiecare an a Sesiunii de comunicări științifice a doctoranzilor acestei Școli Doctorale. Mulțumim și cadrelor didactice de la alte școli doctorale de teologie ortodoxă din țară, care i-au sprijinit pe studenții pe care îi îndrumă în realizarea acestui demers publicistic.

Aflându-se la cel mai înalt nivel de formare academică, fiecare doctorand în teologie a dat dovadă prin munca de cercetare de un angajament activ și profund în ceea ce privește cercetarea științifică, dar și de implicare în misiunea Bisericii din societatea actuală. Doctoranzii care au publicat contribuțiile lor au abordat și au aprofundat tematici esențiale pentru credință, dând un răspuns actual, prin lucrările lor științifice, la unele provocări contemporane din viața Bisericii și din societate, care presupun rigoare intelectuală și, în același timp, un atașament firesc față de valorile și față de Tradiția Bisericii noastre. Prin aceste studii, doctoranzii contribuie la dezvoltarea teologiei, ca teologie vie, angajată și contextualizată, fiind și o mărturie a unei responsabilități asumate față de Biserică și față de Adevărul mărturisit întotdeauna de Biserica Sfinților Părinți sau a celor șapte sinoade ecumenice.

I. Sinodul I Ecumenic – din perspectivă istorică

SINODUL DE LA NICEEA – TEMELIA CELORLALTE SINOADE ECUMENICE

Pr. Drd. Nicolae CLUCERESCU¹

Cuvinte cheie: *Sinod ecumenic, Niceea, arianism, dreaptă credință, Crezul Niceean.*

Keywords: *Ecumenical Council, Nicaea, arianism, true faith, The Nicene Creed.*

Introducere. Biserica Ortodoxă recunoaște astăzi ca „ecumenice” șapte Sinoade din primul mileniu creștin, toate ținute în partea răsăriteană, de limbă și cultură greacă, a Imperiului Roman de atunci: Niceea (325), Constantinopol (381), Efes (431), Calcedon (451), Constantinopol (553), Constantinopol (680-681) și Niceea (787). Scopul reunirii acestora a fost afirmarea unității de credință ortodoxă, atunci când aceasta era amenințată de propagarea unor învățături greșite. Hotărârile de credință promulgate de Sinoade au stabilit dogmele fundamentale ale credinței ortodoxe².

Toate cele șapte Sinoade au o importanță deosebită, fiecare dintre ele marcând în mod decisiv credința creștin-ortodoxă. Dacă ar trebui să facem totuși o selecție, Niceea I și Calcedonul ocupă un loc special între ele, această demarcare având legătură directă cu formularea sau definirea dogmei creștine³.

Sinodul de la Niceea se bucura de o autoritate deosebită. Mărturisirea sa de credință, primul „Simbol ecumenic” al Bisericii, constituia pentru Părinți cel dintâi criteriu al adevăratei ortodoxii, fiind chiar ridicată de Efes la rangul de „unică” normă necesară și suficientă. Crezul niceean reprezintă, de fapt, actul „oficial” de naștere a limbajului dogmatic al Bisericii. Pentru prima dată într-un text normativ al Bisericii erau folosite cuvinte noi, care nu se regăsesc în Scripturi, pentru a explica credința creștină. Nu era vorba despre o trădare, ci de o remarcabilă înțelepciune sinodală de a folosi termeni sau expresii noi

¹ Drd. al Școlii Doctorale de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” a Universității din București, sub îndrumarea Pr. Prof. Dr. Emanoil BĂBUȘ.

² Pr. SORIN ȘELARU (coord.), VIOREL COMAN, GEORGE GHERGA, *Hotărârile dogmatice ale celor șapte Sinoade Ecumenice*, Editura Basilica, București, 2018, pp. 11-12.

³ În calendarul ortodox, Părinții de la Niceea sunt sărbătoriți în prima duminică de după Înălțarea Domnului, iar cei de la Calcedon, în cea de-a VII-a duminică de după Cincizecime - *IBIDEM*.

pentru a păstra și transmite mai departe cu fidelitate „sensul vechi” al mesajului creștin, atunci când acesta era în pericol de a fi răstălmăcit⁴.

1. Erezii preniceene. În lucrarea *Contra ereziilor*, Sfântul Irineu îi combătea pe gnostici, care respingeau umanitatea lui Hristos, dar și pe ebioniți, care susțineau că Iisus este un simplu om născut din Iosif și Maria, anunțând astfel temele majore ale hristologiei: Hristos ca Dumnezeu adevărat și om adevărat⁵.

Provocarea în redactarea dogmei trinitare a fost înțelegerea „tainei” lui Hristos. El era înțeles ca Dumnezeu și om, dar trebuia precizat modul raportării Sale la Tatăl. Datorită supunerii Fiului față de Tatăl și a ascultării de El până la moartea pe Cruce, a apărut în teologia preniceeană eroarea subordinaționistă, susținută de mai mulți teologi importanți, precum Sfântul Iustin Martirul, Sfântul Irineu de Lyon, Origen și Sfântul Ipolit⁶.

Pe lângă aceste erori, s-au dezvoltat alte două direcții trinitare eretice. Una era constituită din antitrinitarii dinamici (Teodot Curelarul și Pavel de Samosata), care considerau că Logosul nu este o persoană, ci o putere, iar asupra omului Iisus, născut din Fecioară, s-a pogorât Hristos în chip de porumbel. Cealaltă direcție, constituită din antitrinitarii modalști (Sabelie și Praxeas), considerau pe Tatăl, Fiul și Sfântul Duh ca „moduri” de manifestare în lume sau „nume” ale persoanei unice a lui Dumnezeu. Astfel, teologia creștină era provocată să formuleze învățătura despre Sfânta Treime (Dumnezeu Unul și Trei în același timp)⁷.

2. Erezia ariană. Pentru multe secole, centrul cultural al Răsăritului a fost orașul egiptean Alexandria, care a devenit și centrul evoluției teologice și a dobândit în lumea creștină faima particulară de biserică filosofică, neobosită în studierea problemelor înalte de teologie și știință. De numele preotului alexandrin Arie⁸ este legată cea mai importantă erezie a epocii lui Constantin, doctrina acestuia avându-și rădăcinile în a doua jumătate a secolului al III-lea, în Antiohia (Siria), unde Lucian, unul dintre cei mai instruiți oameni ai

⁴ *IBIDEM*, p. 12.

⁵ Preot Conf. Dr. DANIEL BENGA, *Cred, mărturisesc și aștept viața veșnică, O istorie teologică a Simbolului Niceo-Constantinopolitan*, Editura Basilica, București, 2013, p. 95.

⁶ *IBIDEM*, pp. 95-96.

⁷ *IBIDEM*, p. 96. Dogma Sfintei Treimi poate fi rezumată succint astfel: „Dumnezeu este Unul în Ființa și lucrările Sale și întreit în Persoane”. Vezi: Pr. Conf. Dr. ȘTEFAN BUCHIU, *Dogmă și Teologie: curs de teologie dogmatică și simbolică*, Editura Sigma, București, 2006.

⁸ Preot la biserica Baukalis din Alexandria.

timpului, fondase a școală de exegeză teologică. Această școală este pepiniera doctrinei ariene, iar Lucian, capul ei, este Arie înainte de Arie⁹.

La cumpăna dintre anii 324/325 a avut loc Sinodul de la Antiohia, care l-a condamnat pe Arie și pe susținătorii săi, fiind astfel un preludeu al Sinodului de la Niceea, din primăvara anului 325¹⁰.

Arie a emis ideea că Fiul lui Dumnezeu era o ființă creată, idee care forma baza ereziei ariene. Dincolo de hotarele Egiptului, Eusebiu, episcop de Cezareea, și Eusebiu, episcop de Nicomedia, erau de partea lui Arie. În ciuda eforturilor susținătorilor săi, lui Arie i s-a refuzat Sfânta Împărtășanie de către Alexandru, episcop de Alexandria. Eforturile locale de a liniști spiritele în Biserică nu au avut succes¹¹.

3. Necesitatea convocării sinodului. Împăratul Constantin cel Mare, care tocmai îl biruise pe Licinius¹² și devenise singur împărat, a sosit la Nicomidia în 324, unde a primit o mulțime de plângeri, atât de la adversarii, cât și de la susținătorii lui Arie. Dorind mai mult decât orice menținerea păcii religioase în Imperiu și neînțelegând întreaga importanță a controversii dogmatice, împăratul i-a trimis o scrisoare episcopului Alexandru și lui Arie, somându-i să ajungă la o înțelegere. „Redați-mi tihnitele zile și nopțile ocolite de griji, ca să-mi rămână și mie măcar cât de puțin din bucuria pe care o zămislește lumina cea neîntinată și o viață de liniște”, scria el în scrisoarea sa¹³.

Această scrisoare a fost dusă la Alexandria de episcopul Osius de Cordoba, pe care Constantin îl prețuia foarte mult. El a înmănat scrisoarea, a

⁹ A.A. VASILIEV, *Istoria Imperiului Bizantin*, traducere și note de Ionuț-Alexandru Tudorie, Vasile-Adrian Carabă, Sebastian-Laurențiu Nazăru, Studiu introductiv de Ionuț-Alexandru Tudorie, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 99.

¹⁰ Preot Conf. Dr. D. BENGĂ, *Cred, mărturisesc...*, pp. 98-99. Extrase dintr-o scrisoare a episcopului Alexandru al Alexandriei, următoarele fraze ariene au fost condamnate de Sinodul din Antiohia, ele servind ca model pentru sinodali de la Niceea: *A fost un timp când [Fiul] nu exista; Fiul nu exista mai înainte de a fi fost născut; Fiul a fost făcut din cele ce nu există; Fiul a fost făcut dintr-un alt ipostas sau ființă; Fiul lui Dumnezeu este supus fie schimbării, fie stricăciunii*. Vezi: Pr. SORIN ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, p. 46.

¹¹ A.A. VASILIEV, *Istoria Imperiului Bizantin...*, p. 99.

¹² Este vorba despre victoria lui Constantin de la Chrysopolis din 19 septembrie 324, care a condus la unitatea politică a întregului Imperiu Roman. Noul împărat a anulat toate dispozițiile de persecuție ale lui Liciniu, înțelegând că este chemat de Dumnezeu pentru răspândirea credinței creștine. Vezi: Preot Conf. Dr. DANIEL BENGĂ, *Cred, mărturisesc și aștept viața veșnică, O istorie teologică a Simbolului Niceo-Constantinopolitan*, Editura Basilica, București, 2013.

¹³ A.A. VASILIEV, *Istoria Imperiului Bizantin...*, pp. 99-100.

cercetat întreaga chestiune și, la întoarcere, i-a explicat împăratului importanța mișcării ariene. Abia atunci împăratul a decis convocarea unui sinod¹⁴.

4. Primul Sinod Ecumenic. Sinodul I Ecumenic este convocat de împăratul Constantin cel Mare la Niceea, reședința imperială de vară din Bitinia, în luna iunie a anului 325. Documentele fundamentale ale Sinodului păstrate până astăzi sunt: textul grec al Simbolului Niceean, scrisoarea lui Eusebiu de Cezareea către comunitatea sa, scrisoarea sinodală către Bisericile din Alexandria, Egipt, Libia și Pentapolis, Enciclica împăratului Constantin către toate Bisericile, privitoare la stabilirea datei Paștilor și scrisoarea împăratului către Biserica din Alexandria. De asemenea, avem lucrarea Sfântului Atanasie cel Mare, *De decretis Nicaenae Sinodi* și *De Vita Constantini* a lui Eusebiu de Cezareea¹⁵.

Printre teologii însemnați ai sinodului se numărau: Eustațiu al Antiohiei, Alexandru al Alexandriei (alături de tânărul și învățatul său diacon Atanasie), Macarie al Ierusalimului, Osius de Cordoba, Cecilian de Cartagina, Leonțiu de Cezareea Capadociei, Eusebiu de Cezareea și Eusebiu de Nicomedia¹⁶.

În ce privește numărul sinodalilor, listele indică 250, 270, 300 și 318 Părinți participanți, pe lângă episcopi fiind amintiți atât preoții, cât și diaconii participanți. Numărul de 318 a fost menționat de Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Ambrozie al Milanului și Sfântul Ilarie de Poitiers, fiind pus în legătură cu cele 318 slugi ale lui Avraam, cu care l-a eliberat din robie pe nepotul său Lot (*Facerea* 14, 14)¹⁷.

Remarcabil pentru români este faptul că un episcop din Sciția Minor, foarte probabil cel de Tomis, a participat la Sinodul I, făcând astfel parte dintre autorii Simbolului Niceea. Existența unui episcop la Tomis în anul 325 este evident din actul martiric al Sfinților Epictet și Astion, martirizați la

¹⁴ *IBIDEM*, p. 100.

¹⁵ Pr. Conf. Dr. D. BENGA, *Cred, mărturisesc...*, p. 101. Deși actele sinodului nu s-au păstrat, se pare totuși că a existat o hotărâre (*Oros*) semnată de Părinții participanți. Dintre toate documentele autentice transmise până la noi, *Simbolul de credință* sau *Crezul* adoptat de Părinții de la Niceea rămâne pentru tradiția dogmatică a Bisericii cea mai de preț moștenire, piatră de temelie a doctrinei creștine. Vezi: Pr. SORIN ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, p. 21.

¹⁶ Pr. Conf. Dr. D. BENGA, *Cred, mărturisesc...*, pp. 102-103.

¹⁷ *IBIDEM*, p. 103. Cifrele oferite de sursele patristice variază de la autor la autor: Eusebiu de Cezareea vorbește de 250 de episcopi, Eustatie al Antiohiei consideră că au participat între 220 și 270 de ierarhi, iar Atanasie cel Mare și Ilarie de Poitiers menționează numărul de 318 episcopi, care s-a și impus în tradiția bisericească. Vezi: Pr. SORIN ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, p. 28.

Halmyris, în jurul anului 300. Astfel, fie Evangelicus, fie urmașul său la scaunul Episcopal al Tomisului a participat la Sinodul de la Niceea¹⁸.

Înainte de a fi redactat cu cerneală și confirmat de împărat, Simbolul a fost scris cu sângele martirilor și al mărturisitorilor, care prin viața lor confirmaseră deja ceea ce sinodalii au fixat în scris¹⁹.

La ședința oficială de deschidere a Sinodului, din marea sală a palatului imperial de la Niceea, a luat parte însuși Constantin cel Mare, care, deși încă nebotezat, a ținut cuvântarea inaugurală. Cu toate că nu există suficiente mărturii pentru a afirma cu exactitate numele episcopului care a prezidat Sinodul I Ecumenic, majoritatea istoricilor occidentali consideră, pe baza mărturiei Sfântului Atanasie cel Mare, că această onoare i-ar fi revenit lui Osiu de Cordoba, un apropiat al împăratului Constantin²⁰.

În *Vita Constantini*, Eusebiu de Cezareea descrie în mare desfășurarea lucrărilor din palatul imperial al Niceei. Discuțiile s-au purtat în greacă, iar uneori în latină, dat fiind că majoritatea covârșitoare a sinodalilor venea din Răsăritul vorbitor de limbă greacă. Foarte probabil, trei dintre episcopi au condus discuțiile teologice: Alexandru al Alexandriei²¹, Eustațiu al Antiohiei și Osius de Cordoba²².

5. Crezul Niceean. În primele trei secole, în biserică au circulat mai multe simboluri de credință locale și baptismale. Acestea vor fi înlocuite de mărturisiri sinodale cu valoare universală sau ecumenică, începând cu Sinodul I Ecumenic²³.

Profesorul C.H. Turner face o remarcă demnă de ținut minte cu privire la noutatea pe care o aduce în lumea creștină Crezul Niceean: „Dacă vechile mărturisiri erau mărturisiri pentru catehumeni, noua mărturisire este o mărturisire pentru episcopi”²⁴.

Primul punct al agendei sinodului l-a constituit controversa teologică trinitară. Procedura de lucru consta în citirea textelor în fața sinodului,

¹⁸ Pr. Conf. Dr. D. BENGA, *Cred, mărturisesc...*, p. 105.

¹⁹ *IBIDEM*, p. 108.

²⁰ Pr. SORIN ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, pp. 28-29.

²¹ Episcopului Alexandru i se datorează prima reacție împotriva doctrinei lui Arie, când l-a sfătuit, într-o dezbatere publică, să renunțe la răspândirea învățaturii conform căreia Logosul dumnezeiesc ar fi inferior Tatălui și de o natură diferită cu Acesta – *IBIDEM*, pp. 25-26.

²² Pr. Conf. Dr. D. BENGA, *Cred, mărturisesc...*, pp. 109-111.

²³ Interesant este faptul că sinodalii nu au folosit termenul de „crez”, ci pe acela de *ekthesis*. Deși ar trebui să vorbim de expunerea de credință sau decretul de credință de la Niceea, totuși folosim termenii „simbol” și „crez”, care sunt numiri ulterioare ale *ekthesis*-ului niceean - *IBIDEM*.

²⁴ C.H. TURNER, *History and Use of Creeds and Anathemas*, London, 1910, p. 24, în: Preot Conf. Dr. DANIEL BENGA, *Cred, mărturisesc...*, p. 88.

urmând apoi dezbaterile obișnuite pe marginea acestora. În urma unei analize textuale amănunțite, s-a ajuns la concluzia că la baza redactării Crezului Niceea a stat un simbol de origine ierusalimiteană sau antiohiană, astăzi pierdut, fără să se poată preciza care a fost acela²⁵.

Sinodul nu a elaborat sau conceput un Simbol de credință cu totul nou, fiind un crez local sau o îmbinare a mai multor formule de credință existente, la care sinodalii au adăugat, în secțiunea hristologică, două expresii teologice noi și ne-scripturistice, pentru o respingere clară a doctrine ariene: „adică din ființa Tatălui” și „născut, nu creat, deoființă (*omoousios*) cu Tatăl”²⁶.

La întrebarea: Cine sunt autorii Crezului Niceean, răspunsul este unul nuanțat: Simbolul de la Niceea nu este o piesă teologică apuseană impusă de Osiu și de Constantin, ci un produs al teologiei alexandrine, reprezentată de Sfântul Ierarh Alexandru, la care în mod evident primii și-au dat acordul. De asemenea, nu trebuie trecut cu vederea rolul Sfântului Atanasie, diaconul Sfântului Alexandru. Toți au fost implicați, alături de ceilalți sinodali, în elaborarea decretului de credință niceean²⁷.

Adăugând formulă după formulă, analizând și dezbătând relevanța lor teologică, sinodalii au formulat decretul de credință, începând cu: „Credem într-Unul Dumnezeu...” și până la: „Și întru Duhul Sfânt”, urmat de câteva anatematisme. Remarcăm faptul că Simbolul se caracterizează printr-o structură trinitară asimetrică, în sensul că articolul dedicat Fiului este de câteva ori mai elaborat și mai explicit decât cele dedicate Tatălui și Duhului Sfânt²⁸. Anatematismele redactate la final combat idei ariene foarte răspândite, contribuind la protejarea de orice interpretare eretică a credinței niceene²⁹.

²⁵ *IBIDEM*, pp. 112-114.

²⁶ Pr. S. ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, p. 35.

²⁷ Pr. Conf. Dr. D. BENGA, *Cred, mărturisesc...*, pp. 118-119.

²⁸ Dumnezeuirea Duhului nefiind în centrul dezbaterilor teologice de la începutul secolului al IV-lea, sinodalii se limitează în articolul pnevmatologic la o foarte scurtă mărturisire a credinței Bisericii în Sfântul Duh. Sinodul al II-lea Ecumenic, întrunit la Constantinopol în 381, va dezvolta secțiunea pnevmatologică în forma potrivită pentru respingerea ereziei macedoniene. Această erezie își are numele de la episcopul Macedonie al Constantinopolului, care contesta divinitatea Sfântului Duh. Vezi: Pr. SORIN ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice ale celor șapte Sinoade Ecumenice*, Editura Basilica, București, 2018.

²⁹ Pr. Conf. Dr. D. BENGA, *Cred, mărturisesc...*, pp. 120-122. Secțiunea dedicată anatematismelor a urmat ca model formula de credință a unui sinod pre-niceean (Antiohia, 324), ce condamna pe toți cei care aveau la credința propusă de Arie și păzea credința în Dumnezeu și veșnicia Fiului de orice răstălmăcire eretică. Dacă formula de credință de la Sinod a fost semnată aproape de toți episcopii prezenți, inclusiv de majoritatea anienilor, anatematismele au adunat un număr ceva mai mic de susținători sau semnatari din tabăra ariană. Vezi: Pr. SORIN ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, pp. 32-33.

Combătând pe Arie, care nega dumnezeirea, egalitatea și consubstanțialitatea Fiului cu Tatăl, Sinodul I, în articolul al doilea din Simbolul de credință, ne învață că Fiul S-a născut din veci din Tatăl, adică din ființa Tatălui, ca lumină din lumină, că este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, iar nu creat, deoființă (*omoousios*) cu Tatăl, prin care toate s-au făcut³⁰.

După îndelungi dezbateri și dispute teologice, Părinții adunați la Niceea au dogmatizat învățătura despre deplina dumnezeire a Fiului și au anatematizat pe Arie și pe cei care îi împărtășeau credința. În cadrul Sinodului, a fost redactat un Simbol de credință (*Symbolum Nicaenum*), care încearcă să exprime credința creștină ortodoxă în formule scurte, clare și precise³¹.

Sinodul de la Niceea nu a constituit doar un episod de confruntare doctrinară cu ereziile vremii, ci și un pas fundamental și necesar în formularea dogmatică a credinței ortodoxe și a mărturisirii ei ca adevăr mântuitor, după trei secole de persecuții aprige și ostilitate la adresa creștinilor din Imperiu. Preocupați de păstrarea unității eclesiale, Sfinții Părinți de la Niceea au formulat, într-un cadru sinodal și solemn, întâiul Simbol de credință al Bisericii, cu valoare universală, permanent valabilă și obligatorie, definind adevărurile esențiale și mântuitoare ale credinței creștine. Acest Simbol avea să devină normă și punct de plecare pentru celelalte hotărâri formulate de Sinoadele Ecumenice ulterioare împotriva ereziilor³² (PF Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române - Cuvânt adresat la deschiderea lucrărilor *Simpozionului Internațional de Teologie „Sinodul I Ecumenic de la Niceea (325): credința ortodoxă - baza unității Bisericii”*, Palatul Patriarhiei, București, 14 mai 2025).

Sinodul condamna direct erezia ariană, anatematizând pe toți cei care învățau că a fost un timp când Fiul n-a existat, că Tatăl a existat înainte de Fiul și că Fiul a fost creat din nimic sau dintr-o substanță străină de cea a Tatălui³³. Trei sinodali nu au fost de acord cu decretul de credință: Arie și doi episcopi egipteni, susținători ai săi de la început. Aceștia au refuzat semnarea textului, lucru soldat cu trimiterea lor în exil³⁴.

Primul Sinod Ecumenic s-a încheiat la 25 iulie 325, odată cu *vicennalia*, adică celebrarea a douăzeci de ani de domnie a lui Constantin cel

³⁰ Pr. Conf. Dr. ȘTEFAN BUCHIU, *Dogmă și Teologie: curs de teologie dogmatică și simbolică*, Editura Sigma, București, 2006, p. 179.

³¹ Pr. S. ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, p. 29.

³² <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/mesaje-si-cuvantari/sinodul-i-ecumenic-de-la-niceea-325-a-formulat-prima-marturisire-sinodala-ecumenica-a-dumnezeirii-lui-iisus-hristos-impotriva-ereziei-ariene-197851.html>, accesat la 11.06.2025.

³³ Pr. Conf. Dr. ȘTEFAN BUCHIU, *Dogmă și Teologie...*, p. 180.

³⁴ Pr. Conf. Dr. D. BENGA, *Cred, mărturisesc...*, p. 122.

Mare. Împăratul Constantin a trimis o scrisoare finală către toate Bisericele imperiului³⁵, în care comunica unele dintre hotărârile luate la sinod, iar decretelor sinodale le-a dat puterea de legi ale statului. Astfel, Crezul sinodal al unei Biserici, abia eliberată din persecuții, devine normativ pentru întregul Imperiu Roman și este întărit printr-o decizie imperială³⁶.

Părinții sinodali au afirmat, în limbajul filozofiei grecești, deoființimea Fiului cu Tatăl, salvând prin aceasta revelația lui Hristos ca Fiul al lui Dumnezeu și implicit realitatea mântuirii adusă de El. Termenul filozofic *omoousios*³⁷ a descris în modul cel mai adecvat consubstanțialitatea Fiului cu Tatăl³⁸.

Deși soluționarea problemelor teologice apărute în urma controversei ariene a fost principala sarcină a Părinților de la Niceea, Sinodul I Ecumenic s-a ocupat și de aplanarea schismei meletiene din Biserica Alexandriei și a schismei novațiene din Apus. Totodată, Sinodul s-a pronunțat și în cazul controversei legate de data sărbătoririi Paștilor³⁹.

6. Valoarea și receptarea Crezului Niceean. Cea mai veche atestare a textului latin al Crezului de la Niceea, o găsim la Sfântul Ilarie de Poitiers, în anul 356. Acesta citează Crezul din 325 de două ori în operele sale: în lucrarea *Opus Historicum*, care e redactată în anul 356, și în *De Synodis*, scrisă în jurul anului 359. În ambele lucrări traducerea oferită de Sfântul Ilarie urmează cu fidelitate textul lui Eusebiu de Cezareea, cu deosebirea că în *Opus Historicum* expresia „Unicul Născut” este omisă⁴⁰.

Primul martor care atestă receptarea Simbolului Niceean în Apus este Eusebiu de Vercelli, un teolog niceean susținător al Sfântului Atanasie cel

³⁵ Diavolul nu va mai avea nicio putere asupra noastră, căci tot ceea ce el a născocit din răutate spre distrugerea noastră a fost răsturnat din temelii. Strălucirea adevărului a spulberat la porunca lui Dumnezeu acele vrajbe, schisme, neliniști și otrava ucigătoare a discordiei. Vezi: A.A. VASILIEV, *Istoria Imperiului Bizantin*, pp. 101-102.

³⁶Pr. Conf. Dr. D. BENGA, *Cred, mărturisesc...*, pp. 122-123. Din ce știm până acum, Sinodul a debutat pe 19 iunie 325 și, cel mai probabil, ședința finală ar fi avut loc pe data de 25 iulie. Vezi: Pr. SORIN ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, pp. 27-28.

³⁷ Termenul acesta este cel mai semnificativ din punct de vedere anti-arian. Afirmarea deoființimii sau consubstanțialității Fiului cu Tatăl rămâne „punctul nevralgic și piatra de poticnire” din Simbolul de la Niceea. Chiar dacă acest cuvânt nu era de proveniență biblică, Părinții au considerat că exprimă cu fidelitate hristologia Sfintei Scripturi și nu contrazice adevărul biblic despre dumnezeirea și egalitatea Fiului cu Tatăl în cadrul Sfintei Treimi. Vezi: Pr. SORIN ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, pp. 41-44.

³⁸Pr. Conf. Dr. D. BENGA, *Cred, mărturisesc...*, p. 123.

³⁹ Pr. S. ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, p. 29.

⁴⁰ Pr. S. ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, p. 31.

Mare, care a prezentat la Sinodul de la Milano din 355 un exemplar al Crezului, cerându-le sinodalilor să îl semneze⁴¹.

Receptarea definitivă și irevocabilă a credinței niceene a avut loc la Constantinopol (381), datorită contribuției marilor teologi capadocieni: Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie Teologul și Sfântul Grigorie de Nyssa, care prin *hypostasis* au exprimat treimea Persoanelor, iar termenul *ousia* l-au folosit pentru Unul Dumnezeu. Prin *omoousios*, Părinții mărturiseau dumnezeirea Celui pe care Îl invocau în cultul și Liturghia Bisericii. Nu în ultimul rând, folosind numirea de *Tată* pentru Dumnezeu, Crezul Niceean păstrează și confirmă revelația extraordinară a Noului Testament, unde Dumnezeu ni Se descoperă ca Tată al Fiului, deci ca Părinte. Aceasta ne conduce la credința într-un Dumnezeu personal și Părinte iubitor cu fiii Săi⁴².

În mod cert, putem vorbi și de o valoare liturgică a Simbolului de credință. Astfel, la scurtă vreme după finalizarea textului la Sinodul al II-lea de la Constantinopol din 381, Crezul va fi întrebuițat la slujbele Sfintei Biserici, în special la Sfânta Taină a Botezului. Ulterior, va fi folosit și în cadrul Sfintei Liturghii. Introducerea pentru prima oară a Crezului în rânduiala Liturghiei este pusă de Tradiție pe seama Patriarhului (monofizit) Petru Gnafevs (Fullo), la anul 471, la Antiohia; iar la Constantinopol s-ar fi introdus ceva mai târziu, pe vremea Patriarhului Timotei (512-518)⁴³. Tot Pr. Ene Braniște ne dezvăluie care este scopul rostirii Crezului după sărutarea păcii, în slujba Sfintei Liturghii: în afară de iubire, ni se cere și credință dreaptă sau adevărată (ortodoxă), spre a putea participa cu vrednicie la aducerea Sfintei Jertfe⁴⁴.

Concluzii

Părinții adunați la Niceea ne-au lăsat învățătura cea adevărată cu privire la dumnezeirea Fiului: Dumnezeu Cel Unul este Tatăl din care Se

⁴¹ Pr. Conf. Dr. D. BENGA, *Cred, mărturisesc...*, p. 143. În secolul al V-lea, textul Simbolului de la Niceea apare în principal în actele Sinodului al III-lea Ecumenic din Efes (431), în trei scrieri ale Sfântului Chiril al Alexandriei și în actele Sinodului al IV-lea Ecumenic de la Calcedon (451). Vezi: Pr. SORIN ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, p. 32.

⁴² Pr. Conf. Dr. D. BENGA, *Cred, mărturisesc...*, pp. 155-157.

⁴³ Preot Prof. Univ. Dr. ENE BRANIȘTE, *Liturgica specială*, Editura Basilica, București, 2016, p. 355.

⁴⁴ În timpul rostirii Crezului, preotul ridică Sfântul Aer și îl clatină deasupra Cinstitelor Daruri. Acest gest liturgic simbolizează, potrivit lui Meletie Sirigul, cutremurul care a avut loc înainte de Înviere și deschiderea mormântului prin ridicarea pietrei de deasupra lui (Matei 28, 2); de aceea, la cuvintele: „Și a înviat a treia zi...”, preotul încetează clătina Aerului, îl întocmește și îl pune deoparte, asemenea Îngerului care a dat la o parte piatra de la intrarea mormântului. Vezi: *IBIDEM*.

naște veșnic Fiul Său și porcede veșnic Duhul Sfânt. Tatăl este singurul izvor al ființei divine, iar această ființă este deplină în fiecare din cele trei Persoane divine. Deci, Dumnezeu adevărat este Unul în ființă și întreit în Persoane, adică Preasfânta Treime.

În Crezul de la Niceea, Părinții mărturisesc că scopul întrupării Fiului veșnic al lui Dumnezeu este mântuirea oamenilor: „*Pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, (Fiul) a coborât și S-a întrupat, S-a înomenit, a pățimit și a înviat a treia zi, S-a înălțat la ceruri, va veni să judece pe cei vii și pe cei morți*”⁴⁵.

Mântuirea oamenilor înseamnă primirea iertării păcatelor și unirea lor cu Dumnezeu, Dătătorul vieții veșnice. De aceea, Sfinții Părinți de la Niceea spuneau că, dacă Iisus Hristos nu este Dumnezeu deplin, omul nu poate primi mântuirea sau viața veșnică⁴⁶.

Sinodul I Ecumenic de la Niceea (325) devine temelie a celorlalte Sinoade Ecumenice prin faptul că a formulat prima mărturisire sinodală ecumenică a dumnezeirii lui Iisus Hristos. Dacă Sf. Pavel, în Epistola către Coloseni, Îl numește pe Domnul Hristos „cap al Bisericii” (*Coloseni* 1, 18), atunci mărturisirea credinței în Mântuitorul ca Dumnezeu adevărat devine temelie a învățaturii noastre creștin-ortodoxe.

Scopul mărturisirii acestei învățături este mântuirea oamenilor, realizată prin unirea lor cu Hristos în Botez și Euharistie, spre a primi iertarea păcatelor și viața veșnică. În acest sens, mărturisirea credinței adevărate în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, este lucrare mântuitoare sau dătătoare de viață veșnică (cf. *Ioan* 11, 25-26)⁴⁷.

Bibliografie

1. *Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.

2. BENGA, Preot Conf. Dr. DANIEL, *Cred, mărturisesc și aștept viața veșnică, O istorie teologică a Simbolului Niceo-Constantinopolitan*, Editura Basilica, București, 2013.

3. BRANIȘTE, Preot Prof. Univ. Dr. ENE, *Liturgica specială*, Editura Basilica, București, 2016.

⁴⁵ Pr. S. ȘELARU (coord.) ș.a., *Hotărârile dogmatice...*, p. 49.

⁴⁶ ALEXANDER KAZHDAN, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Oxford University Press, New York and Oxford, 1991, p. 1465.

⁴⁷ <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/mesaje-si-cuvantari/sinodul-i-ecumenic-de-la-niceea-325-a-formulat-prima-marturisire-sinodala-ecumenica-a-dumnezeirii-lui-iisus-hristos-impotriva-ereziei-ariene-197851.html>, accesat la 12.06.2025.

4. BUCHIU, Pr. Conf. Dr. ȘTEFAN, *Dogmă și Teologie: curs de teologie dogmatică și simbolică*, Editura Sigma, București, 2006.

5. KAZHDAN, ALEXANDER, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Oxford University Press, New York and Oxford, 1991.

6. PELIKAN, JAROSLAV, *Tradiția creștină. O istorie a dezvoltării doctrinei (I). Nașterea tradiției universale (100-600)*, traducere de Silvia Palade, Editura Polirom, Iași, 2004.

7. ȘELARU, Pr. SORIN (coord.), COMAN, Viorel, GHERGA, George, *Hotărârile dogmatice ale celor șapte Sinoade Ecumenice*, Editura Basilica, București, 2018.

8. TURNER, C.H., *History and Use of Creeds and Anathemas*, London, 1910.

9. VASILIEV, A.A., *Istoria Imperiului Bizantin*, traducere și note de Ionuț-Alexandru TUDORIE, Vasile-Adrian Carabă, Sebastian-Laurențiu Nazâr, Studiu introductiv de Ionuț-Alexandru Tudorie, Editura Polirom, Iași, 2010.

Surse digitale:

<https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/mesaje-si-cuvantari/sinodul-i-ecumenic-de-la-niceea-325-a-formulat-primamarturisire-sinodala-ecumenica-a-dumnezeirii-lui-iisus-hristos-impotriva-ereziei-ariene-197851.html> .

Abstract: Our Lord Jesus Christ left us His teaching, passed down from the Holy Apostles to the present day. This teaching, which Orthodox Christians regard as the true faith (Orthodoxy), was attacked from the earliest centuries. False teachings (heresies), skillfully spread by certain individuals, caused unrest and confusion within the Church.

At the beginning of the 4th century, due to a false doctrine regarding the divinity of Jesus Christ, known as the Arian heresy (named after the priest Arius of Alexandria), the Fathers of the Church, during the reign of Emperor Constantine the Great (306 - 337), gathered in Nicaea, in Bithynia (present-day Turkey), where the First Ecumenical Council was held in 325. There, the council fathers debated the teaching spread by Arius and his followers. After extensive discussions, they affirmed the doctrine of faith concerning our Lord Jesus Christ: that He is truly the Son of God, of one essence with the Father, begotten of Him before all ages, and sent to earth for us humans and for our salvation, as we proclaim at every Divine Liturgy. By clarifying these truths, the First Ecumenical Council became the foundation for the subsequent Councils that would be convened in the 4th through 8th centuries to defend and preserve our ancestral faith.

As such, this study aims to highlight the overwhelming importance the Council of Nicaea had in the development and flourishing of the Christian religion during turbulent times when the faith faced unprecedented attacks.